

Korsa!

-Ett gestaltningsförslag till församlingshemmet i Rättviks innergård

Anna Lindbom

Titel: Korsa! -Ett gestaltningsförslag till församlingshemmet i Rättviks innergård
Engelsk titel: Cross! -A Design Proposal for the Courtyard of the Parish House in Rättvik
© Anna Lindbom
Handledare: Maria Hedberg, SLU, institutionen för stad och land
Examinator: Ulla Myhr, SLU, institutionen för stad och land
SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur
Omfattning: 15 hp
Nivå: Grundnivå G2E
Kurs: EX0725, Projekt i landskapsarkitektur
Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna
Nyckelord: Entré, församlingshem, gestaltning, innergård, ljus
Omslagsbild: Kollage skapat av författaren.
Publiceringsår: 2015
Publiceringsort: Uppsala
Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se/>

Abstract

The purpose of this bachelor thesis is to redesign the courtyard of the parish house in Rättvik. The parish house is a social meeting place in the city, with many activities daily. This leads to a broad variety of visitors in all ages. The courtyard is at the present a dark, uninviting area and the design proposal aim to create a lighter and more welcoming entrance to the parish house while at the same time interact with other public places in Rättvik. The parish house in Rättvik is planned to be renovated in the summer and autumn 2015, making it up to date with also a redesign of the courtyard. The courtyard is dominated by a parking lot and an empty lawn area. This means that it does not meet up to the functions desired by the church: to give a polish first impression of the parish house and be a meeting spot for the visitors. An inventory and analysis of the courtyard was made and showed the prevailing conditions, weaknesses and strengths of the place. Furthermore, it created a basis for the design program and a concept. The program for the design proposal listed focus points that the design would respond to. The concept, *Cross*, provided guidance in the decisions that was made during the design process. The design proposal was a result of these two. In the proposal the parking lot was removed. The lawn was redesigned into a social meeting place, with a stone setting and space for table and chairs. Rippling water helps to create the atmosphere and works as an architectural element. The dark pines were replaced with lighter trees and more vegetation such as shrubs and perennials were added. More seating invited more people to stay in the courtyard. The work can be seen as an example of how landscape architects can redesign a courtyard from a dark area and make it be perceived brighter through different soil and plant material. It is also an example of how to make an unused area into a social meeting spot. The design proposal also aim to show how to consider and create design while still regarding local traditions. A parish is an important meeting place for many people, creating a social life for both young and old people. A neat and well-kept admission attracts more visitors, leading to more people that will sit down. The importance of creating a social space outdoors is always a hot topic for both landscape architects as users of a public place or a city.

Sammanfattning

Syftet med kandidatarbetet är att omgestalta församlingshemmet i Rättviks innergård. Församlingshemmet har många besökare i alla åldrar då det är en social mötesplats med många aktiviteter dagligen. Innergården, som idag är mörk, ska med hjälp av omgestaltningen upplevas ljusare och fungera som en prydlig entré till församlingshemmet. Då församlingshemmet i Rättvik planerar en ombyggnation till sommaren och hösten 2015 är det aktuellt med en omgestaltning av innergården. Idag domineras innergården av en parkering och en tom gräsyta och uppfyller inte de funktioner som önskas om att vara en mötesplats för besökare samt ge ett välskött intryck. Målet med omgestaltningen är därför att skapa en mötesplats med en anknytning till Rättviks övriga offentliga rum. Genom inventering och analys gavs de rådande förutsättningarna samt svagheter och styrkor för platsen. Vidare skapade det ett underlag till ett gestaltningsprogram och ett koncept. Gestaltningsprogrammet tog upp de fokuspunkter som gestaltningen skulle svara på och konceptet, *Korsa*, gav vägledning till olika beslut i gestaltningsförslaget. Gestaltningsförslaget visade sedan resultatet i form av att parkeringen togs bort, gräsmattan i mitten blev en samlingsplats i form av en stenläggning med plats för bord och stolar samt porlande vatten. De mörka tallarna byttes ut mot ljusare träd och mer växtlighet i form av buskar och perenner tillkom. Fler sittplatser bjöd in till fler människor att vistas där. Arbetet kan ses som ett exempel för hur landskapsarkitekter kan omgestalta en innergård från att upplevas mörk till att upplevas ljusare genom olika mark- och växtmaterial samt hur man kan knyta an till lokala traditioner. Ett församlingshem är en viktig mötesplats för många människor som innebär ett socialt umgänge för så väl gammal som ung. En prydlig och välskött entré lockar till fler besök vilket genererar fler människor till platsen. Vikten av att skapa ett socialt rum utomhus är alltid ett aktuellt ämne för såväl landskapsarkitekter som brukare av en plats.

Innehåll

Introduktion.....	5
Bakgrund	5
Församlingshemmet	5
En ljus plats.....	5
Syfte och frågeställning	5
Avgränsningar	5
Metod.....	5
Inventering.....	6
Analys	6
Styrkor och svagheter.....	6
Element: stråk, kanter, entréer och hållpunkter.....	6
Platsbesök för inspiration	6
Koncept	6
Gestaltningsprogram och programskiss	6
Resultat	6
Inventeringsresultat	6
Samtal med Göran Swahn	6
Analysresultat.....	7
Styrkor och svagheter	7-8
Element: stråk, kanter, entréer och hållpunkter.....	8
Sammanfattning analyser	8
Platsbesök.....	9
Torsångs församlingshem.....	9
Stora Tuna gravkapell	9
Sammanfattning platsbesök.....	9
Koncept	9
Gestaltningsprogram.....	9-10
Gestaltningen	10
Innergården till församlingshemmet ska upplevas ljusare	10

Församlingshemmet ska ha attraktiva sittplatser	10
Växtlighet och Växtlista	10
Gestaltningen ska ta fasta på stråken som finns i anslutning och hänsyn skall tas efter besökarnas rörelsemönster för att skapa en väl fungerande entréplats.....	11
Illustrationsplan	11
Val av perenner och snitt.....	12
Perennplanteringar.....	12
Snitt	12
Perspektiv	13
Diskussion	13
Metoddiskussion	13
Resultatdiskussion och vidare frågeställningar	13-14
Referenser	15

Introduktion

Som besökare till en offentlig byggnad möts man först av omgivningen i anslutning till entrén. Jan Gehl säger i sin bok, *Cities for people*, att inbjudande städer måste vara noggrant designade för att det offentliga rummet ska förstärkas (Gehl 2010, s. 65). Tanken om att en noggrann design skapar en inbjudande plats tillämpar jag i den här uppsatsen på entréer. Det första intrycket är viktigt för såväl besökaren som de som arbetar i byggnaden därför att det ger en känsla av välkomnande. Vidare i boken citerar Gehl ett samtal med arkitekten Ralph Erskine (1914-2005) där han säger att vid utformande av kantzoner bör de utformas inbjudande och rika på detaljer i ögonnivå, för att göra området intressant och spännande (Gehl 2010, s. 82). I den här uppsatsen tillämpas en kantzon som ett område mellan två zoner, i det här fallet utomhus och inomhus. En entré är ett exempel på vad som finns i en kantzon.

Den här typen av offentliga byggnader kan vara församlingshem. Besök till och studerande av pastorsexpeditioner och församlingshem hos Rättviks församling, Stora Tuna församling, Falu församling och Åls församling visade att utemiljöerna och entréerna är utformade med få element. Hos Torsångs församlingshem tillhörande Stora Tuna församling samt hos Rättviks församlingshem möts man av en gräsmatta, en hårdgjord yta och en klockstapel.

Vid församlingshemmet i Rättvik pågår en utredning om en ut- och ombyggnation och byggstart väntas sommaren eller hösten 2015. I samband med det framkom idén att ta fram ett förslag på en omgestaltning och upprustning av utemiljön intill entréerna. Entréerna upplevs idag som mörka och kala därför handlar detta kandidatarbete om hur man ska gå tillväga för att skapa ljusa och inbjudande entréer.

Ur en landskapsarkitekts perspektiv är det här problemet intressant därför det finns många liknande entréplatser.

Bakgrund

Rättvik är en turistort i mitten av Dalarna intill sjön Siljan. Utformningen av Rättviks offentliga rum domineras av rondeller och fyra olika trädslag. Det är tallar, klotpilar, ornäsbjörkar och glasbjörkar. Under sommarhalvåret anordnas urnor med annueller på utvalda ställen och ett fåtal perennplanteringar finns.

Församlingshemmet ligger i den mest centrala delen av Rättvik intill Torget, som i anslutning har resecentrum, butiker, banker, restauranger och caféer. Sevärdheter i närheten är fontänen Vattenspel som är en populär samlingsplats för gammal som ung (Rättvik 2015) och Rättviks långa sandstrand med Långbryggan, en 625 meter lång brygga där en turbotåg lägger till på sommaren.

© Lantmäteriet, i2014/764

Bearbetad av författaren 2015. Det rosamarkerade området visar församlingshemmet och platsen gällande omgestaltningen.

Församlingshemmet

Platsens historia har sina grunder i kristendomen. Byggnaderna är uppförda i början av 1900-talet som ett församlingshem för Rättviks församling och pastorat.

Församlingshemmet består av två byggnader, församlingshemmets huvudbyggnad och Olofsstugan, som tillsammans med en stenmur omgärdar en innergård. Byggnaderna är i två våningar. Innergården omfattar en gräsmatta på 30x30 meter som runt sig har en asfalterad väg med parkering. Byggnaderna, församlingshemmet och Olofsstugan har många olika funktioner. Där anordnas bland annat musikcafé, träffpunkt för barn och föräldrar, gudstjänster, mässor och körer för olika åldrar. Olika delar av Rättviks pastorat har även sina kontor i byggnaderna, som vaktmästeri och scouterna. Det är alltså många människor som kommer i kontakt med församlingshemmet därav många människor som rör sig på området. Att innergården i stort sett inte används är ett problem då den skulle kunna användas till många av de aktiviteter församlingshemmet annordnar, exempelvis kyrkkafe utomhus.

Inspirationsförebild

En gestaltning av en park som gett inspiration är *Rådhusparken* i Umeå designad av landskapsarkitekten Ulf Nordfjell. Parken ligger intill *Väven* som är ett kulturcenter som är en första del i en kultur-länk längs med Ume älven (Umeå kommun, 2015). Det hårdgjorda markmaterialet går i ljusgrå toner och är granit i olika storlekar och i övrigt består marken av gräs och längs med älvkanten följer ett trä-däck.

Växterna som använts är i friska gröna toner med få färginslag, högt prydnadsgräs och björkar som är en symbol för Umeå.

Två foton som visar delar av Rådhusparken i Umeå. Den vänstra bilden visar markmaterialet som ger ett ljust intryck och den högra bilden visar växtmaterialet som går i grönt, lila och vitt i just denna plantering. Bilderna tagna av författaren september 2014.

Syfte och frågeställning

Syftet med kandidatarbetet är att gestalta en plats så att den får ett ljust intryck med hjälp av växt- och markmaterial och utan hjälp av belysning samt fungera som en entréplats.

Frågeställningen jag utgår från är: Hur kan man gestalta innergården hos Rättviks församlingshem till en entréplats med ljusare karaktär?

Avgränsningar

Arbetet är avgränsat till en gestaltning av Rättviks församlingshems innergård som omfattar hela innergårdens yta och visar byggda strukturer, växtval, markmaterial, möbler och annan utsmyckning.

Arbetet resulterade i en gestaltning som visades genom en illustrationsplan, snitt i två väderstreck, ett perspektiv och beskrivning kring växt- och markmaterial. Andra element än belysning ska användas för att ge en ljusare upplevelse, så som växt- och markmaterial därför kommer belysning inte tas upp i uppsatsen.

Metod

För att få svar på hur gestaltningen skulle gå till valdes etablerade metoder för landskapsarkitekter som jag lärt mig under landskapsarkitektsutbildningen. Metoderna som användes var inventering, analys, platsbesök för inspiration, koncept och ett gestaltungsprogram med programskiss samt val av perenner.

Inventering

Platsbesök gjordes i mitten av april 2015 vid lunchtid. Vid besöket var det blåst med växlande molnighet och sol. Inventering av platsens befintliga förutsättningar gjordes genom att jag gick runt på platsen och observerade och antecknade på enkelt skissade kartor efter olika kriterier.

Kriterierna togs fram efter den information som eftersöktes, så som exempelvis befintliga växter och klimatförutsättningar.

Kriterierna var:

- » växter, art och storlek
- » markmaterial
- » utrustning, till exempel belysning och bänkar
- » rörelse och målpunkter
- » klimat, skugga/sol, vind/lä
- » fasader och färg

Samtal

För att få mer information om platsens förutsättningar gjordes ett samtal med Göran Swahn som är fastighetsansvarig vid Rättviks pastorat. Han är mycket engagerad i den kommande ombyggnationen av Rättviks församlingshem och arbetar och har sitt kontor i en av byggnaderna, därför kunde han ge information om platsen. Frågorna till honom ställdes för att det skulle ge en bild av hur platsen används idag och vad de som vistas på platsen saknar och vad som önskas finnas på innergården i framtiden. Frågor som ställdes till honom var:

- » hur platsen används idag, vilken funktion den har
- » önskemål om hur platsen ska användas
- » övriga önskemål och frågor

Analys

Vid analysen användes metoderna som lyfte fram platsens styrkor och svagheter och en analys av olika element som fanns på platsen.

Styrkor och svagheter

Platsens förutsättningar analyserades efter platsens styrkor och svagheter. Metoden lyfte fram olika dimensioner av problemet och platsen och gav därför en bred värdering av platsens förutsättningar.

Element: Stråk, kanter, entréer och hållpunkter

För att ta fram fler aspekter gjordes en analys av olika element på platsen som var: stråk, kanter, entréer och hållpunkter. Aspekterna lyfte fram värdefull information om innergården och dess omgivning.

Stråk: Stråk belyser rörelsemönster så som; hur människor rör sig och rörelsemönster efter vägar. Stråken är ett dominerande inslag på en plats.

Kanter: Kanter beskriver linjära element i landskapet, objekt som skapar kanter, väggar, gränser eller hinder.

Entréer: Entréer är ingångar till byggnader eller innergården och kan vara mer eller mindre tydliga.

Hållpunkter: Hållpunkter eller referenspunkter kan vara en byggnad, ett monument eller något som finns på avstånd. Hållpunkter definierades i denna uppsats som tydliga, utstickande och höga punkter i samhället.

Platsbesök för inspiration

För att sätta mig in i problemet och se hur andra löst liknande situationer valde jag att göra platsbesök till Torsångs församlingshem och Stora Tuna gravkapell. Dessa platser valdes efter kriterierna; byggdes för mellan 5-30 år sedan, samma storleksklass som Rättviks församlingshem, tillhör kyrkan och finns i Dalarna. Undersökningarna av platserna skedde genom en inventering av växtmaterial, markmaterial, vilka funktioner platsen hade och befintlig utrustning. Besöken skedde i mitten och slutet av april.

Koncept

Till gestaltningen togs ett koncept, en bärande idé, fram för att användas som ledord under arbetets gång. Syftet var att det skulle hjälpa till att lösa de problem som uppstod och bidra till att gestaltningen blev tydligare.

Gestaltungsprogram och programskiss

Ett gestaltungsprogram togs fram efter analys av inventeringen. Programmet bestod av riktlinjer för gestaltningen. Utöver det gjordes även en programskiss där de olika aspekterna från analysen övergripande visades genom en skiss över platsen med inringade områden för olika funktioner.

Val av växtmaterial

Perennerna valdes efter tre kriterier. Det första kriteriet var att de skulle ha en ljus karaktär, det bestämde jag skulle vara vita blommor eller friska gröna nyanser på bladen. Det andra kriteriet var att de skulle klara av skuggiga förhållanden och det tredje kriteriet var att de tillsammans skulle ha något som blommar från maj till september.

Valet av lignoser gjordes även de efter tre kriterier, dessa var vad som finns på andra platser i Rättviks samhälle, ha en ljus karaktär och/eller ha en vacker blomning.

Resultat

Här redovisas först resultat av inventering och analys samt beslut som togs inför gestaltningen genom programskiss, gestaltungsprogram och koncept. Därefter redovisas växtlista, illustrationsplan, val av perenner, snitt och perspektiv.

På bilden kan vi se stenmuren som skapar en omslutande känsla av innergården, att det finns få attribut på gården och att byggnaderna ger ett mörkt intryck på platsen. (Bild tagen av författaren 7 maj 2015.)

Bilden visar hur bilarna tar plats på innergården och vilket kalt intryck innergården har idag. (Bild tagen av författaren 17 april 2015.)

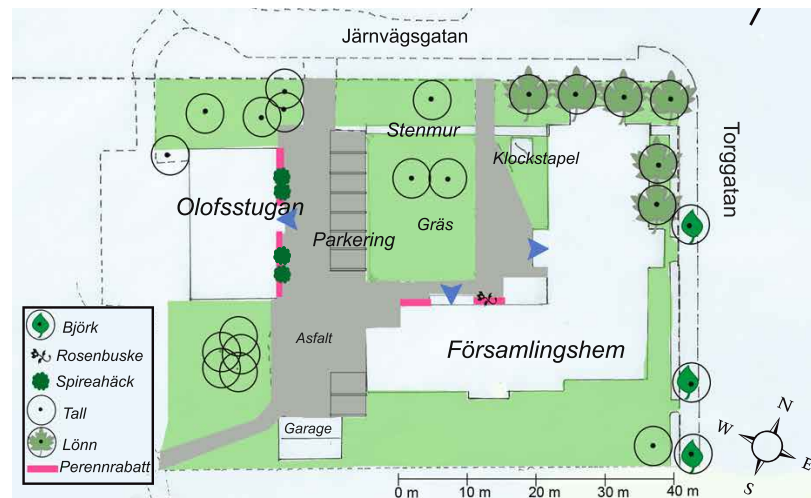
Inventering

Växt- och markmaterial:

Befintliga växt och markmaterial på innergården:

- » Fullvuxna höga tallar
- » Skogslönnar

- » En liten spireahäck intill Olofsstugan
- » Perennrabatter
- » Rosenbuske, cirka 50 cm hög.
- » Asfalt
- » Gräs

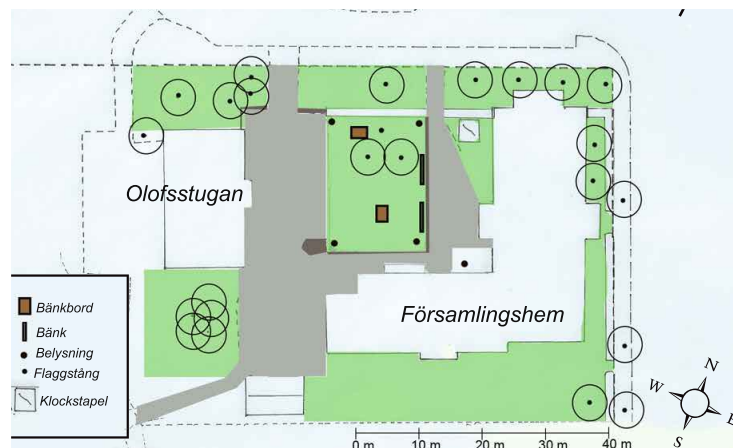

Växt- och markinventeringsplan över församlingshemmet. Inventeringen utförd 17 april 2015. Underlagskarta: Rättviks Pastorat, bearbetad av författaren 2015.

Utrustning

Befintlig utrustning på innergården:

- » Två bänkbord samt två lägre, långa bänkar
- » Flaggstång
- » Belysningsarmaturer
- » Stenmur mot gatan, förlängt med trästaket
- » Klockstapel till minne av Nygårds Anna Andersson

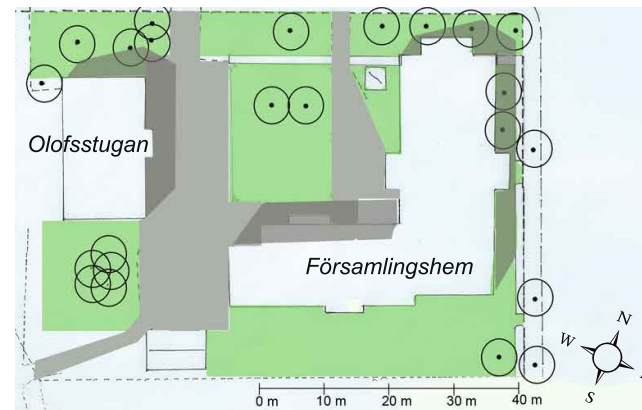

Utrustningsplan över församlingshemmet. Inventeringen utförd 17 april 2015. Underlagskarta: Rättviks Pastorat, bearbetad av författaren 2015.

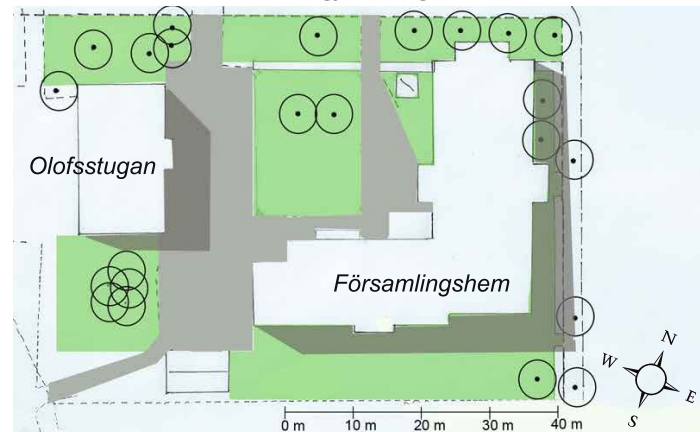
Klimat, funktion och karaktär:

Till höger visas skugga över innergården klockan 12.00 och klockan 17.00 höst- och vårdagjämning.

Klockan 12.00 höst/vårdagjämning:

Klockan 17.00 höst/vår dagjämning:

Skuggscheman över församlingshemmet. Underlagskarta: Rättviks Pastorat, bearbetad av författaren 2015.

Det var skuggigt intill byggnaderna och klimatet var något blåsig.

Funktionen för innergården var passage till byggnaderna som var platsens målpunkter, och till viss del för sittplatser. Byggnadernas fasader hade en mörkbrun färg och tillsammans med tallarnas bruna stammar bidrog det till att platsen upplevdes mörk.

Samtal med Göran Swahn, kontaktperson och personal vid Rättviks pastorat

För att få ett perspektiv av en brukare på platsen samtalade jag med Göran Swahn, fastighetsansvarig vid Rättviks pastorat och som har sitt kontor i den stora byggnaden. Han upplevde att innergården inte används i den grad som önskas. Istället önskade han att platsen ska kunna användas till kyrkokafe för cirka 5-20 personer på söndagar och andra mindre sammankomster för människor i alla åldrar men främst för äldre. Önskemål framkom att platsen ska upplevas som vacker med perenner som blommor hela sommaren samt önskas ljudet av porlande vatten.

Rättvik har en tradition av tallar som stadsträd. Församlingen vill inte ha kvar de tallar som fanns på platsen därför att de förstör byggnaderna intill med barr och grenar som faller ner och täpper igen hängrännor samt bidrar till att innergården är mörk.

Analys

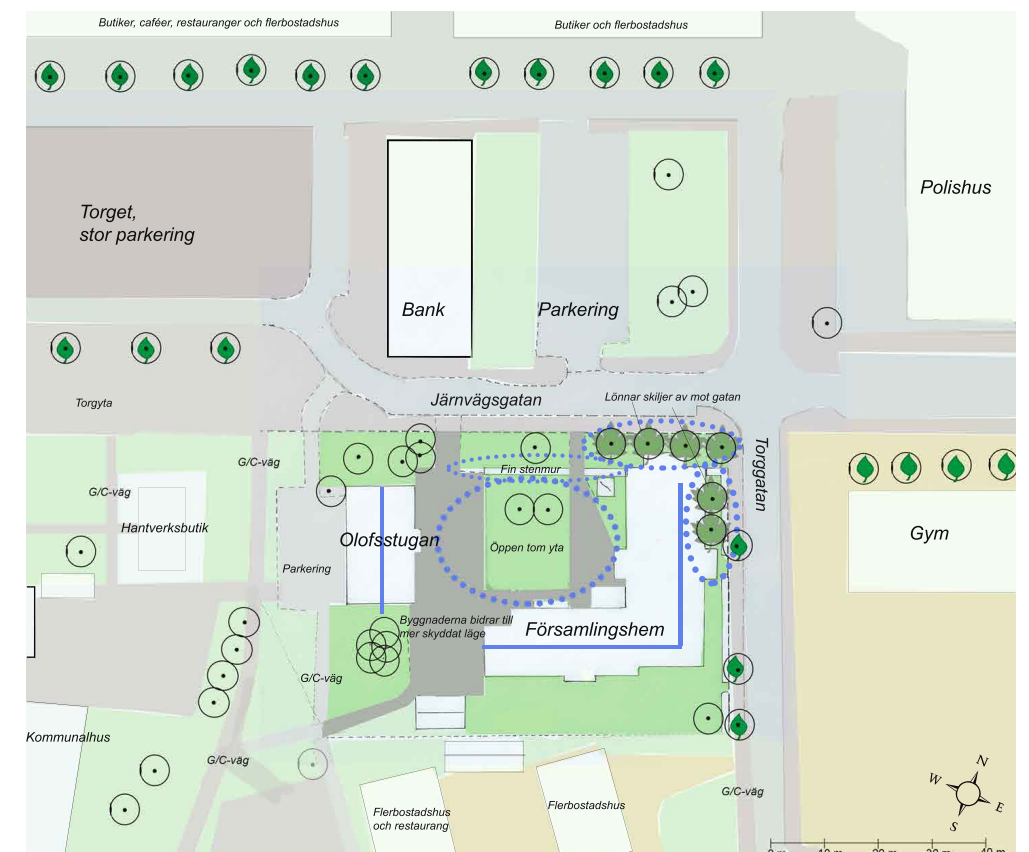
I följande avsnitt redovisas resultaten av de två analyserna som utfördes.

Styrkor och svagheter:

Innergårdens styrkor och svagheter listas nedan, därefter visas en varsin plan.

Styrkor:

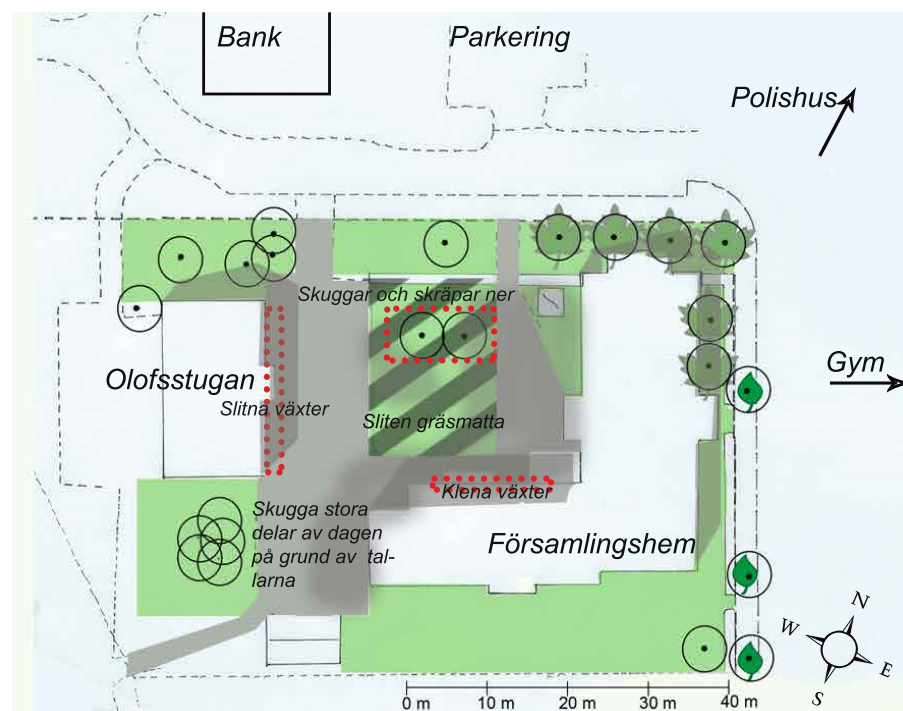
- » Byggnaderna ger ett skyddat läge för vind.
- » Få objekt på platsen ger större möjlighet till förändringar utan större ingrepp.
- » Skogslönnarna i gott skick, skiljer av bra mot gatan.
- » Platsens centrala läge, många människor passerar dagligen vilket ger god rörelse i anslutning och omkring platsen.
- » Det kan bli en mötesplats för målgrupper i olika åldrar. Främst för församlingshemmets besökare, men även för förbipasserande som kunde stanna till.

Karta över styrkor på innergården. Underlagskarta: Rättviks Pastorat, bearbetad av författaren 2015.

Svagheter:

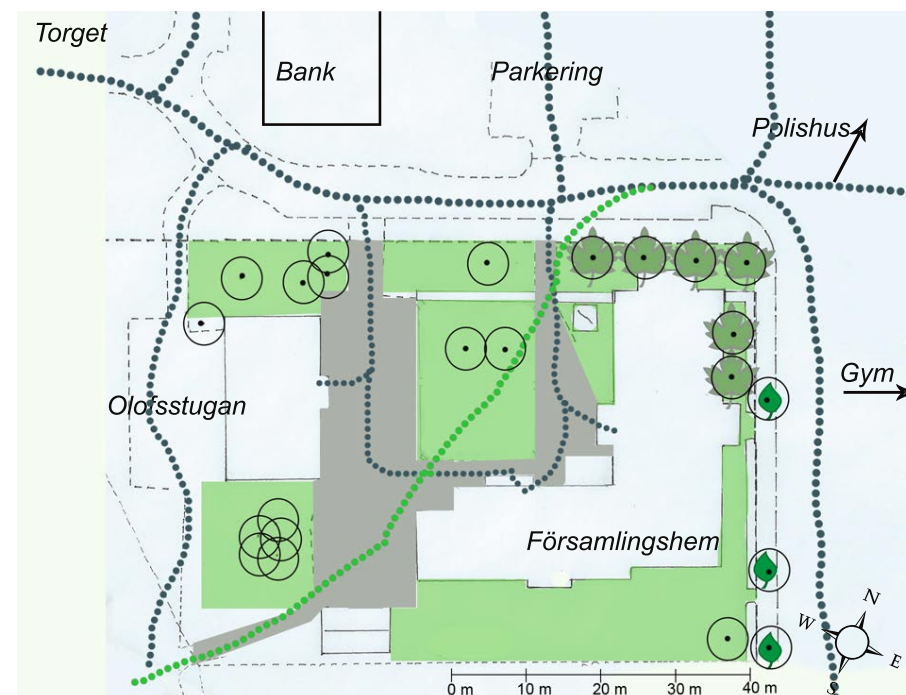
- » Norrläge, bidrar till skugga och platsen upplevs mörk.
- » Mycket skugga intill byggnaderna vilket bidragit till att växterna växt dåligt och är klena.
- » Gräset var slitet.
- » Mycket asfalt som ger ett hårt intryck och bidrar till parkering på innergården.
- » Få sittplatser begränsade möjligheterna att sätta sig ned och stanna kvar på platsen.
- » Tallarna på mittenytan skuggar och skräpar ner.

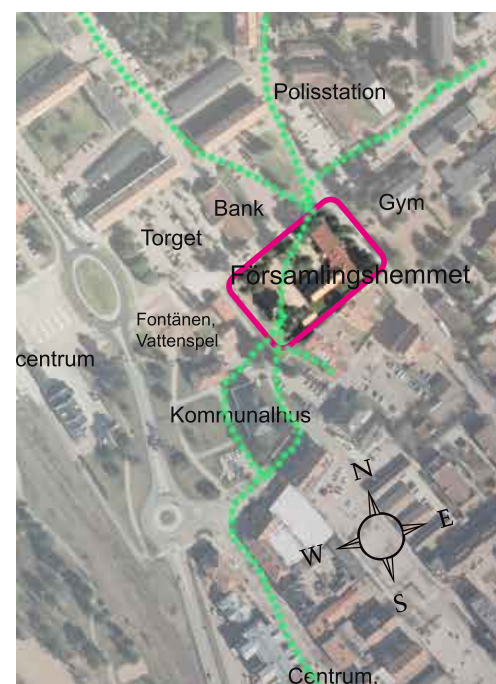
Karta över svagheter på innergården. Inventeringen utförd 17 april 2015.
Underlagskarta: Rättviks Pastorat, bearbetad av författaren 2015.

Element: stråk, kanter, entréer och hållpunkter:

Stråk: Till höger illustreras stråken som analyserades för platsen. Det gröna stråket markerar en genväg som visas i den utzoomade bilden till höger. Genvägen bidrar till ett stråk som församlingshemmet ej önskar användas då det ej är tanken att användas som en passage. Bilden visar flera stråk som utnyttjar församlingshemmets innergård som genväg.

Analysplan över stråken visar hur människor passerar innergården och dess omgivning. Underlagskarta: Rättviks Pastorat bearbetad av författaren 2015.

© Lantmäteriet, i2014/764

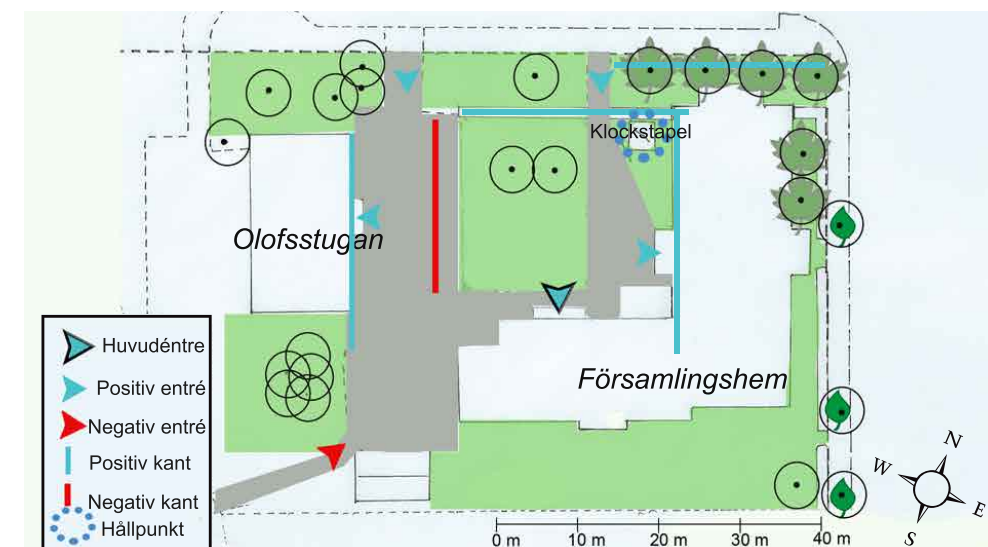
Överblick gångstråk som leder via Församlingshemmets innergård. Bearbetad av författaren 2015.

Kanter: Till höger visas de tre elementen kanter, entréer och hållpunkt i en gemensam karta. Kanterna illustreras som positiva och negativa. De positiva hjälper till att skapa en rumskänsla medan den negativa skapar en avskiljning. Den negativa skapas då bilar står parkerade på innergården. Stemmuren mot gatan, tillsammans med

skogslönnarna bildade en kant som fungerade som ett skydd mot gatan, det bidrar till att innergården upplevdes mer privat.

Entréer: Entréerna är även de indelade i positiva och negativa. De positiva är önskade entréer, alltså de som ska användas medan den negativa är oönskad.

Hållpunkter: Den stora klockstapeln är platsens hållpunkt tillsammans med de stora tallarna mitt på gräsmattan. Klockstapeln är en positivt referenspunkt för platsen då det drar blickar till sig.

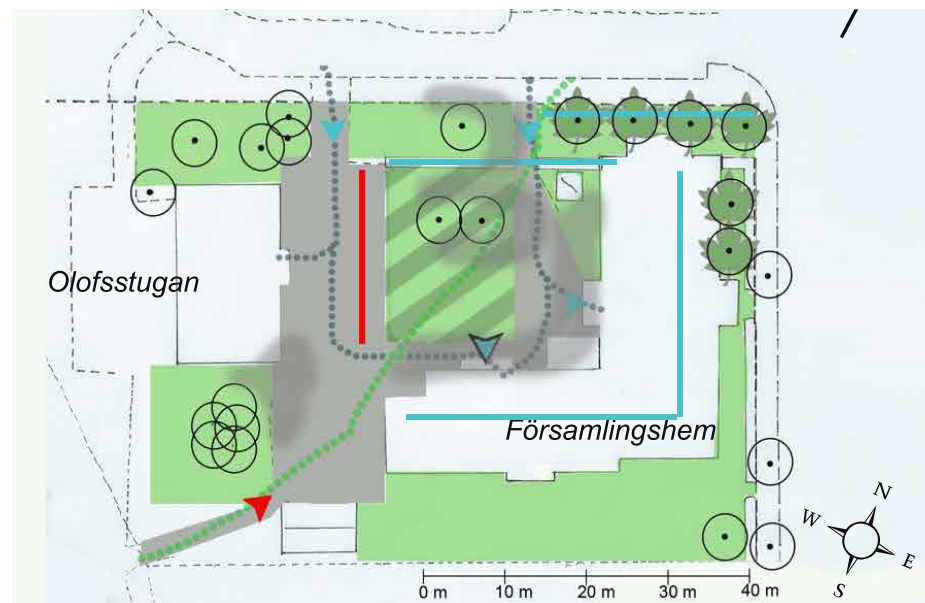

Analysplan kanter, entréer, hållpunkt. Analys utförd 17 april 2015.
Underlagskarta: Rättviks Pastorat bearbetad av författaren 2015.

Sammanfattning analyser

Efter de båda analyserna framkom att platsen består av en gräsmatta omgärdad av asfalt utanför byggnaderna och tillsammans med stemmuren bildar det ett tydligt rum. De höga tallarna ger ett högre tak på platsen men samtidigt tillför de skugga som tillsammans med norrläget bidrar till att platsen upplevs som mörk. Tillsammans med det kala intrycket av få saker blev det en negativ faktor för platsen. Den öppna gräsmattan bidrar till att det enklare går att ta sig igenom området från södra delen av Rättvik och genom innergården, en väg som inte önskades av församlingshemmets användare

Det tydligaste för platsen var människors rörelsemönster i stråken. Många stråk från olika håll sammanstrålar och detta kan tillföra tankar till gestaltningen. Genom tydligare stråk kommer troligtvis en tydligare nod skapas på platsen. En samlingspunkt på strategisk plats bidrog till en tydligare orientering på platsen samt fler sittplatser i attraktiva lägen tillåter fler människor att slå sig ned.

Karta över sammanfattning analyser. Underlagskarta: Rättviks Pastorat bearbetad av författaren 2015.

Platsbesök för inspiration

Här redovisas de två platsbesöken samt reflektioner.

Torsånga församlingshem

Torsånga församlingshem ligger drygt en och en halv mil söder om Borlänge. Platsen utgörs av en mörk byggnad omgärdad av en gräsmatta med några bänkbord samt några uppvuxna björkar. Mellan kyrkan och församlingshemmet finns en klockstapel i brunt trä och på baksidan av byggnaden finns gungor. Intill huset finns en stenläggning av runda naturstenar och på en del ställen är barrbuskar planterade. Vid entrén är det en asfalterad, rund yta med en rondell av gräs och på gräset står en flaggstång. Församlingshemmet består av en byggnad och hela området är välkött. Torsånga församlingshem påminner på många sätt om Rättviks, men i och med färre byggnader och en mindre yta intill byggnaden upplevde jag att bristen på utrustning fungerade bättre hos Torsånga församlingshem än Rättviks därför att det upplevdes inte tomt på platsen.

Bild tagen vid platsbesök på entrén till Torsånga församlingshem. Bilden visar hur man gestaltat entrén med en öppen yta för av och påstigning av bilar i nära anslutning till dörren. Där finns likheter med Rättviks församlingshem, bänkbord, flaggstång, mycket hårdgjorda ytor. Foto: Taget av författaren 7 maj 2015

Stora Tuna gravkapell

Stora Tuna gravkapell ligger en knapp mil söder om Borlänge centrum. Hösten 2010 stod kapellet med omgivning klart (Svenska kyrkan, 2010). Platsen består av en vitputsad byggnad med en öppen yta utanför, som ett litet torg. Den öppna ytan är svagt rundad, markmaterialet är grå betongmarksten och det omges av gräs med kullar som omsluter platsen en aning.

Mitt framför entrén finns en rektangulär upphöjd plantering. Upphöjningen består av granitblock. Vid varje hörn av upphöjningen står en avenbok. Jag upplevde att gestaltningen fungerade väl till bygganden därför att det var en sparsam men prydlig gestaltning, om något var platsen väldigt grå. Tidpunkten för besöket var i mitten av april, ingen växtlighet hade kommit igång i varken planteringsytan eller knoppar var nära att slå ut på träden, vilket bidrog till min uppfattning.

Bilder tagna vid platsbesök till Stora Tuna Gravkapell. Bilderna visar hur man gestaltat framför entrén, stora hårdgjorda ytor, ljusa material, lite växtlighet. Foton: författaren 17 april 2015.

Sammanfattning platsbesök

Från platsbesöken tog jag med mig att den här typen av offentliga miljöer ofta är utformade med få saker. Sittplatser kan finnas, på det ena platsbesöket fanns lekutrustning i form av gungor. Parkering och framkomligheten med bil är ofta prioriterad därav stora hårdgjorda ytor. Liten användning av perennplanteringar samt något fler träd. Gräsytor fanns på båda platserna och kan vara bra att ha för olika aktiviteter. Positiva aspekter jag tog med mig från besöken var att dessa typer av offentliga platser ofta är välködda och har en god tillgänglighet. Negativa aspekter var att det var stora hårdgjorda ytor som gav ett hårt intryck och det sparsamma användandet av utrustning på platserna. Inspirationsmässigt tog jag med mig ljusa plattor som markmaterial och perennplanteringar, i övrigt upplevde jag de båda platserna ganska sparsamt utformade och ganska torftiga. Jag hade önskat en mer designad känsla, dessa upplevde jag var mer funktionellt utformade.

Koncept

Jag valde att arbeta efter konceptet *Korsa*. Vägar korsas, stilar korsas, korset är centralt inom kristendomen och att korsa två saker med varandra skapar något nytt. Konceptet framkom efter att jag hade funderat över analysen och hur jag ville att gestaltningen skulle fungera. Samtidigt ville jag ha någon anknytning till kyrkan eftersom det är en kyrklig verksamhet. Att knyta samman funktionen med historien, i det här fallet att många människor passerar platsen dagligen och korset som är kristendomens främsta symbol (Svenska kyrkan 2015), leder till lösningar för platsens för såväl funktion som estetik. Korsa ska symbolisera att det är här vägar och människor möts, därefter ska upplevelsen vara en plats där gemenskap ska vara huvudfokus och det ska vara en grön karaktär på platsen där växtligheten ska omringa en men inte ta över. God sikt över hela området och ut mot samhället ska prioriteras.

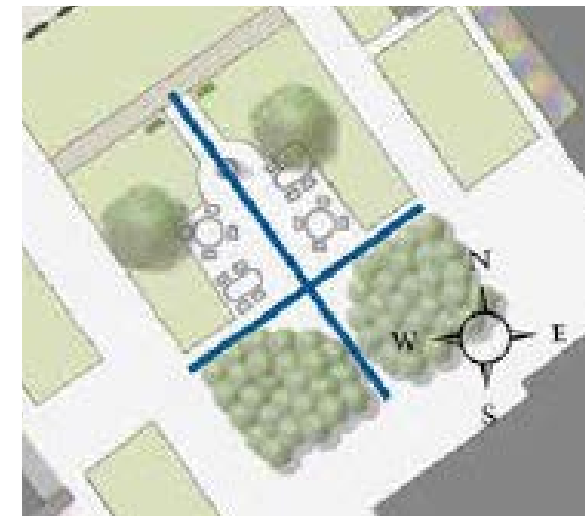
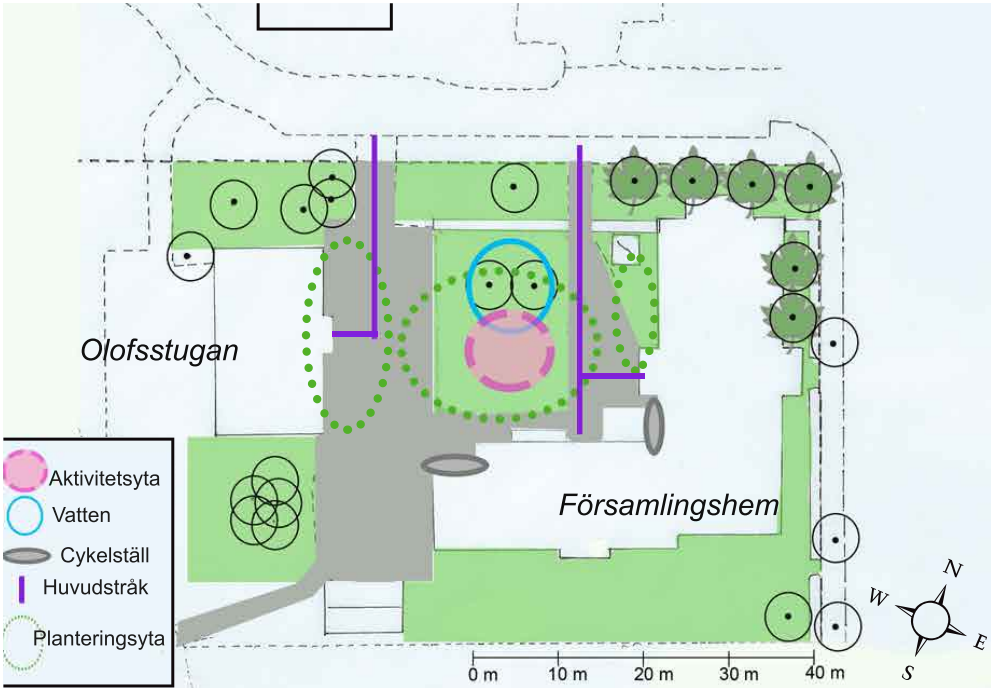

Bild som visar korsstrukturen. Skapad av författaren 2015.

Gestaltningssprogram

För att i ett gestaltningsförslag lösa de identifierade problemen som framkom under inventering och analys av församlingshemmet i Rättvik följer på nästa sida en programskiss och därefter en lista med programpunkter som förslaget ska ta fasta på:

Programskiss över församlingshemmet. Underlag: Rättviks Pastorat, bearbetat av författaren 2015.

Programpunkter:

- » Innergården till församlingshemmet ska upplevas ljusare
- » Församlingshemmet ska ha attraktiva sittplatser
- » Ta bort parkeringen
- » Gestaltningen ska ta fasta på stråken som finns i anslutning och hänsyn skall tas efter besökarnas rörelsemönster för att skapa en väl fungerande entréplats

Gestaltningen

Innergården till församlingshemmet ska upplevas ljusare

I gestaltningsförslaget är de hårdgjorda markmaterialet ljusgrå betongmarksten. Det ljusa golvet som bildas kommer bidra till att platsen blir ljusare. Tillsammans med ornäsbjörkarnas ljusa stammar och friska gröna färg, den vitbrokiga kornellen med ljusa blad och bukettapelns vita mångfald av blommor i början av sommaren, får hela innergården en ljusare karaktär. Den friska gröna färgen kommer sedan igen i perennplanteringarna. Fokus hos perennerna har varit att de ska ha en ljus karaktär eller friskt gröna. Exempel på det kan vara att vita blommor eller blanka blad. En annan viktig aspekt vid valet av perenner var att de olika perennerna blommor från maj till september.

Församlingshemmet ska ha attraktiva sittplatser

Attraktiva sittplatser: En attraktiv sittplats är en plats med skydd i ryggen och utblick över omgivningen (Gehl 2010, s. 137). Det ska helst finnas något att se på, det kan vara andra människor, utsikt över något exempelvis en fontän eller vatten av något slag.

På innergården har attraktiva sittplatser skapats genom att mit-

tenytan omges av vitbrokig kornell som är i en höjd där man ser över den om man står upp men täcker en om man sitter ned. På så vis känner sig personen runt bordet tryggare. Bänkar efter Olofsstugans fasad är en annan skyddad sittplats med en vägg i ryggen och utblick över innergården.

Skisser som visar höjden på buskarna för att det ska vara tryggt för den som sitter och ge överblick för de som står upp.

För att ta vara på mittpunkten som bildas där stigarna korsas är den förstörad till ytan och där finns sittplatser för 16 personer med möjlighet till fyra stycken till. Borden och stolarna är placerade i mitten för att människor från de olika byggnaderna ska samlas på en och samma plats. Antalet människor som kommer använda platsen samtidigt kan variera från en person till omkring 20 personer. växtligheten på platsen ska därför inte dela upp innergården i flera rum utan hållas öppet för att ge sikt åt alla håll.

Ljudet av vatten är ofta uppskattat och önskades av uppdragsgivaren. I anslutning till sittplatserna finns ett litet vattenspel i form av en sten där vattnet rinner ut och samlas upp i en vattenspegel under. För att kunna ta del av ljudet av vattnen från närmare håll och i skugga finns två bänkar under ornäsbjörkarna. Ytan under bänkarna är av grus för att underlätta skötseln.

Ytterligare finns sittplatser i anslutning till Olofsstugan och intill stenmuren. Sittplatserna intill Olofsstugan är placerade i morgonsol och placerade så att de har en vägg i ryggen. Det ger en känsla av trygghet och ger utblick över innergården. Detsamma gäller bänkarna vid stenmuren.

Ta bort parkeringen

Genom att flytta den västra infarten försvinner möjligheten till parkering utanför Olofsstugan samtidigt skapas mer plats för plantering och gräsytor. För att betona entrén till Olofsstugan ytterligare skapas två parallella planteringar längs med gången mot byggnaden.

Bilden visar samlingsplatsen med sittplatser och hur den vitbrokiga kornellen omgärdar platsen. Illustration bearbetad efter foto av författaren 2015.

Växtlighet och växtlista

Tallarna som finns är tvungna att tas bort då de förstör byggnaderna på innergården. Valet för de två träden blev då ornäsbjörkar. Deras vita stammar i kontrast till de tidigare mörka tallarna bidrar med ljus istället för mörker. Deras friska gröna bladverk och med sin maximala höjd på cirka 20 meter kommer de skapa en friskt grönt inslag till platsen. Ornäsbjörkarna bidrar också till att skapa en högre rymd till platsen.

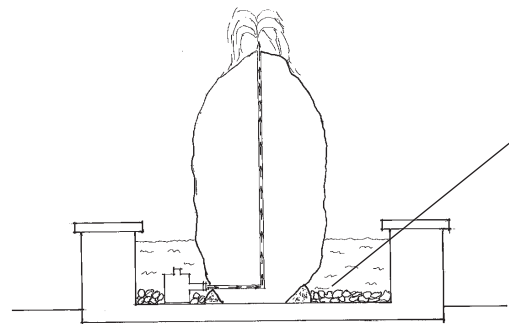
Nedan följer växtlista över perenner och lignoser för församlingshemmets innergård

Prenner:			
Art:	Höjd:	Färg:	Blommar
Alchemilla mollis-jättedaggkäpa	40 cm	Grön, gulgrön blomma	Maj-sep
Aruncus dioicus -plymspirea	150 cm	krämvit vit	jun-jul
Aquilegia 'Spring Magic White'- akleja	40cm	vit	maj-juni
Asarum europaeum - hasselört	10 cm	Blankt gröna	
Astilbe (Arendsii-Gruppen) 'Brautschleier' -astilbe	70 cm	Vit blomma, mörkgrönt blad	jul-aug
Astrantia major 'Rubra' -stjärnflocka	50 cm	Röd blomma	jun-aug
Geranium nodosum - blanknäva	40 cm	violett blomma	jun-aug
Hosta 'Invincible' - funkia	40 cm	violett blomma, friskt grönt blad	jul-aug
Omphalodes verna- ormöga	15 cm	blå blomma	maj
Veronicastrum virginicum 'Album' -kransveronika	120 cm	vita spiror	jul-sep
Waldsteinia ternata - gullgröna	20 cm	gul blomma	juni
Lignoser:			
Art:	Höjd:		
Betula pendula 'Dalecarlica' - ornäsbjörk	15-20 m		
Cornus alba 'Ivory Halo' - vitbrokig kornell	1,5 m		
Malus toringa var. sargentii - bukettapel	1,5-2 m		

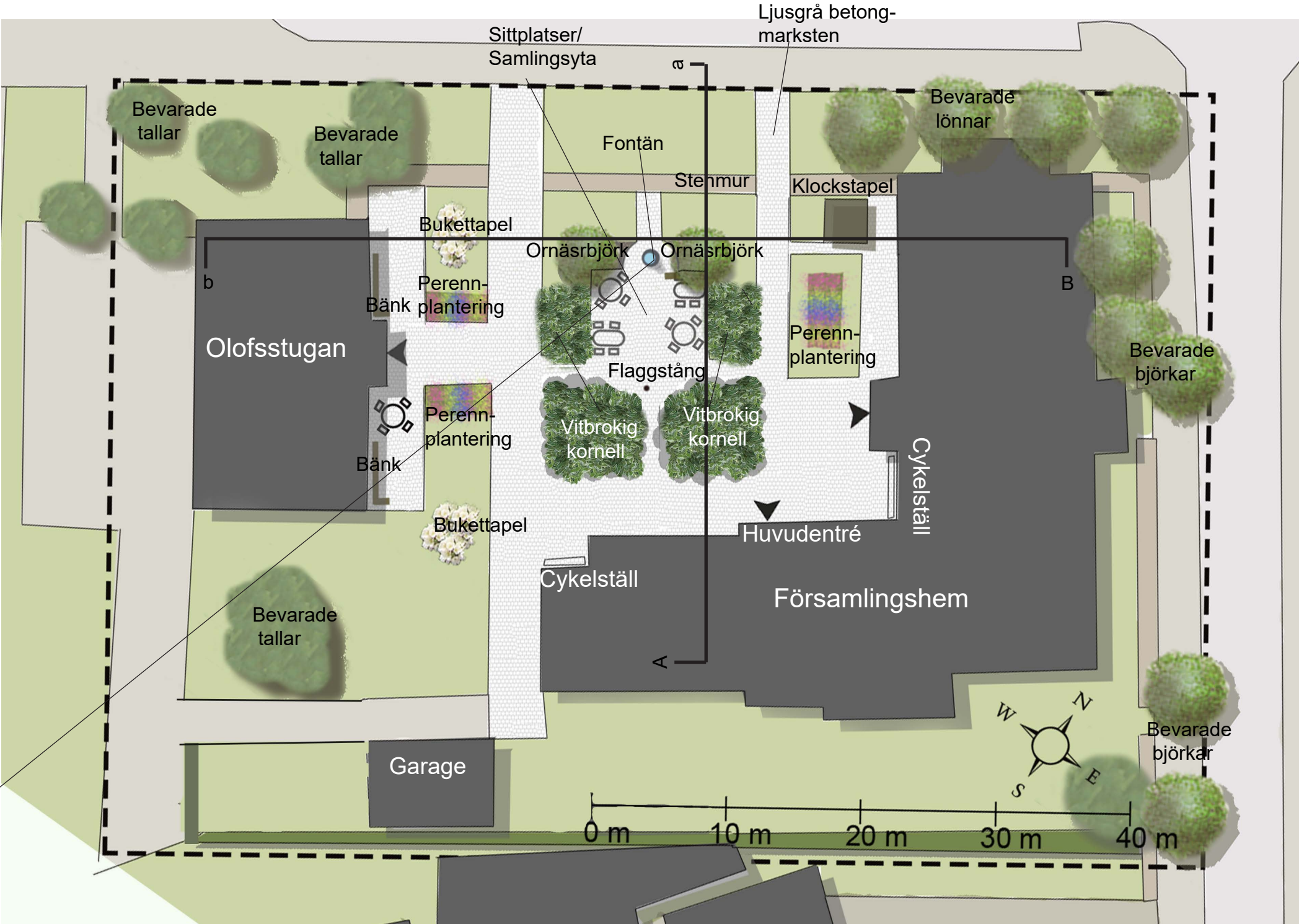
Gestaltningen ska ta fasta på stråken som finns i anslutning till församlingshemmet och hänsyn skall tas till besökarnas rörelsemönster för att skapa en väl fungerande entréplats

Den nya innergården är utformad efter människornas rörelsemönster på platsen. Stråket med riktning rakt igenom som analyserades som genväg från södra delen av Rättvik är medvetet försvårad genom en utökning av gräsmattan intill Olofsstugan samt avskuren med ett buskage av vitbrokig kornell. Tack vare buskaget blir det längre väg att ta sig igenom området och kan på så vis avleda människor att gena över området.

Den västra entrén mot gatan är flyttad något åt öster för att skapa en större gräsyta utanför Olofsstugan samt ta bort möjligheterna för parkering. Stenmuren är förlängd och ramar in hela innergården mot gatan. Utanför innergården finns en stor parkering där plats är avsedd för församlingshemmets besökare. Bilar på innergården skapar en barriär och är ett onödigt inslag på en redan begränsad yta. Genom att ta bort parkeringen skapar det fler och större gräsytor för aktiviteter och rekreation. Fortfarande finns det möjlighet för färdtjänst och taxi att åka in och tillfälligt parkera och släppa av människor.

Detaljskiss på vattenspelet vid samlingsplatsen som visar hur stenen är tänkt att fungera som fontän. Bottenlådan är gjuten betong och möjlighet att sitta på kanterna finns. .

Ovan visas illustrationsplan med korta förklaringar över församlingshemmet i Rättviks innergård. Underlagskarta Rättviks Pastorat, bearbetad av författaren 2015.

Illustrationsplan
Skala 1:300/A3

Val av perenner och snitt

Här nedan följer förklaring kring perennplanteringarna och två exempel på hur de kan se ut. De två exemplen är för olika månader under sommarhalvåret.

Perennplanteringar

De tre perennplanteringarna befinner sig i skugga stora delar av dagen. Planteringen utanför församlingshemmet får några fler soltimmar. Alla växter har därför samma förutsättningar, att de kan stå i halvskugga till skugga. Det är en majoritet av vita blommor med några få inslag av färg i form av violetta, blåa och gula. De blå och gula blommorna blommar i maj medan de violetta och vita blommor vid olika tidpunkter mellan juni och september.

Exempelplanteringar

Kollage ovan visar hur entrérabatterna till Olofsstugan kan se ut i juni. Perenner i kollaget är: ormöga, hasselört, daggkåpa, akleja, gullgröna och funkia.

Kollage ovan visar hur perennplanteringen utanför församlingshemmet kan se ut i juli. Perenner i kollaget är: Plymspirea, kransveronika, stjärnflocka, funkia och astilbe.

Till höger visas snitt i två väderstreck.

Snitt A-a mot väster

Snitt B-b mot söder

Perspektivbild över innergården mot sydväst. Bilden visar hur buskarna ramar in området för sittplatser och skapar en omslutande plats. Samtidigt har buskarna en överblickar höjd.

Diskussion

Syftet med kandidatarbetet var att genom en gestaltning undersöka hur en entréplats kan få en ljus karaktär.

I avsnittet nedan diskuteras metoderna och resultatet samt övriga frågor som väcktes under arbetets gång.

Metoddiskussion

Inventeringsmetoden jag använde mig av, att med hjälp av kartor markera ut befintlig struktur fungerade väl tillsammans med analysmetoderna. Analyserna tog upp styrkor, svagheter och en analys av olika element gjordes för att ta reda på de rådande förutsättningarna på platsen. Tillsammans gav metoderna ett väl fungerande underlag till ett gestaltningsprogram att gå efter vid gestaltningsarbetet.

Syftet med inventeringen var att objektivt ta reda på befintliga strukturer på platsen. Skissade kartor över platsen med olika rubriker för olika aspekter att inventera fungerade som underlag och gav ett eftersträvat resultat om förutsättningarna för platsen.

Analysresultat är aldrig objektiva då den som utför analysen har sina värderingar, tankar och tidigare erfarenheter. Det som framkom gav mig de svar jag sökte om platsens förutsättningar och resultaten mynnade i ett gestaltningsprogram. Användandet av två analysmetoder gav olika infallsvinklar och synsätt vilket gav ett bredare underlag till gestaltningskedet. I detta arbete fungerade metoderna och kompletterade varandra.

En möjlig felkälla till inventerings- och analysresultaten an vara att de genomfördes en mulen dag i mitten av april. En solig dag i maj eller en annan tidpunkt på året, kunde ha gett andra resultat. För en mer tillförlitlig inventering och analys skulle det krävas att platsbesök gjordes flera gånger under olika tidpunkter på året.

Gestaltningsmetoden med platsbesök för inspiration, koncept och ett gestaltningsprogram kan göras på olika sätt. Inspirationsbesöken begränsades till två stycken. Fler platsbesök hade gett ett större underlag och mer inspiration. Att välja ut de olika platserna efter de framtagna kriterierna fungerade ändå väl och de besökta platserna gav resultaten och svar till frågorna som undersöktes. Målet med platsbesöken var att se hur liknande offentliga platser löst gestaltningsproblem, hur mycket utrustning de använt sig av samt ge inspiration. Platsbesöken bidrog till gestaltningen med inspiration till markmaterial och bevarande av klockstapeln. De är viktiga inslag i den befintliga omgivningen vid ett församlingshem. Vidare inspirerades jag av växtmaterialet, främst färgvalen, från Rådhusparken av Ulf Nordfjell i Umeå.

Konceptet som metod hade sina svårigheter emellanåt. Att komma fram till ett koncept som skulle hjälpa mig lösa problem som uppstod samt verka vägledande var inte enkelt. Under arbetets gång fungerade konceptet till största delen vägledande. Konceptet Kors som valdes svarade till en början främst till de praktiska lösningarna, formen att skapa ett kors och mindre till hur känslan och karaktären för platsen skulle upplevas. Allteftersom korsstrukturen utvecklades ledde det under arbetets gång till en känsla och karaktär som skulle vara omringande av friska gröna färger. Därför var det till en början en svårighet som sedan ledde till ett resultat som inefattade både de praktiska lösningarna samt karaktär för platsen.

Funktionsprogram som underlag till gestaltningen som togs fram efter analyserna fungerade tillsammans med konceptet vägledande genom arbetet på det viset att det visade vart de olika komponenterna skulle fungera, som aktivitetsytan och gångstigar.

Valet att fokusera på att få platsen att upplevas ljusare samt fungera efter församlingshemmets förutsättningar blev en viktig grund att stå och hålla sig vid under hela arbetets gång. Det som var svårt med gestaltningsprogrammet var att välja ut de viktigaste aspekterna som kom fram under inventering och analysen. Det var viktigt att gestaltningen kunde skapas efter programpunkterna och att de framkom i resultatet.

Vid valet av perenner och lignoser tog jag fram tre kriterier vardera. De tre kriterierna för perenner baserades på platsens förutsättningar och årstidsvariation. Vid valet av lignoser togs hänsyn till omgivningen där björken blev väldigt viktig att ta med. Dels för anknytningen men också för att den har ljusa stammen. Kriterierna underlättade valet av passande växter och var vägledande hur de skulle fungera tillsammans samt till platsen.

Resultatdiskussion och vidare frågeställningar

I inledningen skrev jag om vikten av ett första intryck, som beskrevs efter vikten av väl planerade kantzoner (Gehl 2010, s. 82). För offentliga byggnader är det en fördel om entrén är tilltalande och prydlig. Resultatet av kandidatarbetet kan ses som ett exempel på hur en innergård kan fungera som en tilltalande entréplats. En plats där besökarna välkomnas av prydliga planteringar och sittplatser i nära anslutning till alla byggnaders entréer. Valen och idéerna bör kunna appliceras på andra liknande platser.

Det slutgiltiga gestaltningsförslaget för församlingshemmet i Rättvik innehåller lösningar till alla de problem som identifierades. De identifierade problemen var att platsen skulle upplevas ljusare, gestaltningen skulle ta fasta i stråken samt skapa en fungerande entréplats, det skulle finnas attraktiva sittplatser, det vill säga platser där trygghet skapas med något bakom ryggen, växtlighet eller en vägg. Människor söker sig till platser där de kan blicka över omgivningen med ryggen fri (Gehl 2010, s. 137). Attraktiva sittplatser innebär ock-

så att det finns något att se på exempelvis andra människor, vatten, utsikt över något eller fin växtlighet.

Valet av växter tillsammans med det ljusa markmaterialet har en tydlig inverkan på platsen och ger den ett ljusare intryck. Vidare hade förslaget kunnat ta ännu ett steg för att bli en ljusare innergård med hjälp av belysning. Men de togs inte hänsyn till i denna uppsats där vikten stället låg på växt- och markmaterial som bidrar till en ljusare upplevelse.

Att arbeta med församlingshemmet var intressant och nyttigt. Först boka ett möte, att komma fram till relevanta frågor, besöka platsen med beställaren och sedan försöka ta vara på informationen från samtalet och väva in det i ett gestaltungsförslag. Efter beställarens önskemål uppfylldes ljudet av porlande vatten och en samlingsyta för 1-20 personer i gestaltningen. Jag upplevde det som en fördel att ha några önskemål att gå efter under arbetes gång därför att det gav tankar och idéer om platsen redan vid första besöket som var tillsammans med beställaren. Gestaltungsförslaget är skickat till beställaren och det togs emot väl och uppskattat. Det är i dagsläget skickat vidare för behandling och beslut om byggnation.

Förslaget har lösningar på hur stråken kan tas tillvara på samt förstärkas och utvecklas till en mer attraktiv plats att befinna sig på när fler sittplatsmöjligheter finns då chansen att fler människor vill vistas på platsen finns. Sittplatserna som är placerade på innergårdens mittpunkt är en samlingsyta med både visuella och ljudliga egenskaper som utblickar över såväl innergården som samhället och ljudet av porlande vatten.

Parkeringsytan som är borttagen innebär färre parkeringsmöjligheter inne på området och kan i sällsynta fall innebära problem. Det finns dock fortfarande plats för tillfällig parkering och framkomlighet är god. Ett mindre antal bilar på innergården innebär en större vistelseyta samt borttagande av en ovälkommen barriär som minskade framkomligheten mellan byggnaderna för gående.

Vid ett genomförande av gestaltungsförslaget i praktiken kommer troligen nya, intressanta problem och synvinklar uppstå. Intressanta frågeställningar kan då vara "Har omgestaltningen av Rättviks församlingshem påverkat besöksantalet?" och vidare fråga "Har ökandet av besökare påverkar platsens gestaltning och slitage?".

Referenser

Gehl, Jan (2010) *Cities for People*. Washington: Island Press

Lantmäteriet (2015) Fastighetskartan

Rättviks kommun (2015) *Vattenspel*. [Elektronisk] Tillgängligt:
<http://www.rattvik.se/kultur-fritid-och-turism/kultur/museer-gallerier-konst/konst-pa-allman-plats.html>

Svenska kyrkan, *Stora Tuna Gravkapell*. [Elektronisk] Tillgängligt:
<http://www.svenskakyrkan.se/borlange/stora-tuna-gravkapell>

Svenska kyrkan. [Elektronisk] Tillgängligt: <https://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=644091>

Swahn Göran, Rättviks Pastorat (2015-04-02) *Samtal och kartunderlag*

umea.se/umeakommun/byggaochbomiljo/parker/radhusparken.4.6056e9f5136ab84e57f2746.html